

2738

సాహిత్యం

జ్ఞాతయ సాంస్కృతిక పక్షపత్రిక

సంపాదకుడు: విద్యాన్ బిల్లుసు సీతారామశాస్త్రి.

సంపుటము 12

రాజమహేంద్రవరము 16-6-1989, 1-7-1989

సంచికలు 16, 17

— ఈ సంచికలో —

1. సమగ్రాంధ్ర సాహిత్య సమాలోచనము	1- 8
2. రాయలసీమ దేవాలయాల్లో శిల్పకళ	8-10
3. సంఘసంస్కర్త-స్వామి దయానందసరస్వతి	10-11
4. సహృదయభూమిక (నిర్వచనోత్తర రామాయణ సమీక్ష)	12
5. నిఘంటువులు-ఆంధ్రనామ శేషము	12-14
6. ఆంధ్ర పురాణ ప్రసంగ తరంగిణి	14-15

రాబోవు సంచికలో - 1. ప్రాచీన సాహిత్యంలో సంకలనకృతులు, 2. సూరి హృదయంగమములు.
3. కూర్మనాథకవి విజయరామ కవితాము, 4. కోలవెమ్మ మొదలగునవి ఉంటాయి.

1, 16 తేదీలలో ప్రచురింపబడును.

వందత్పర చందా రు. 12-00

శి మాసములకు రు. 6-00

విడి ప్రతి 0-60 పై.

★ స మా లో చ న ★

* జాతీయ సాంస్కృతిక పక్షపత్రిక *

సంపాదకుడు : విద్వాన్ బులుసు సీతారామశాస్త్రి
Retired Telugu Lecturer, V. T. J. College, Rajahmundry.

1. సమగ్రాంధ్ర సాహిత్య సమాలోచనము

—శ్రీ జి. ఎ. ఎస్. ఎస్. సోమయాజులకర్మ, ఎం. ఏ.,

ఆంధ్రకవుల చరిత్రకు మొట్టమొదట శ్రీకారము చుట్టినవాడు శ్రీ విహంగవల్లి సీతారామాచార్యులు. వీరు కబ్బరత్నాకర వీరి కలో 'రాషానశంస' యను పేరుతో వన్నయ భట్టు మొదలుకొని కూచిమంచి తిమ్మకవి వఱకుఁ గల గ్రంథములను, అప్పకవీయాది లక్షణ గ్రంథములను సంగ్రహముగాఁ జరి చయము గావించి ప్రాచీనకవుల నాఱు తరగ తులుగా విభజించి ప్రాచీనగ్రంథముల సకరా ద్యనుక్రమణికలో సూచించిరి.

అటుపిమ్మట శ్రీ గురజాడ రామమూర్తి నంతులుగారు 'కవిజీవితము'లను; శ్రీ కందు కూరివారు 'కవులచరిత్ర'ను; శ్రీ చాగంటి తారు 'కవితరంగిణి'ని; శ్రీ దివాకర్ల వా 'రాంధ్ర వాఙ్మయచరిత్ర'ను; శ్రీ అండవల్లి లక్ష్మీరంజనముగారు 'సాహిత్యచరిత్ర సంగ్ర హము'ను; శ్రీ కె. వెంకట నారాయణరావు గారు 'ఆంధ్ర వాఙ్మయచరిత్ర సంగ్రహ ము'ను; శ్రీ పింగళి లక్ష్మీకాంతముగారు 'సాహిత్య చరిత్ర'ను రచించిరి.

వీనిలో దివాకర్ల వారు, అండవల్లి వారు, నారాయణరావుగారు రచించిన గ్రంథములు రేఖామూలముగా సాహిత్యమును ఖరీదయము

చేయుచు నారంభవిద్యార్థుల కుపయుక్తముగా నున్నవి. గురజాడవారి కవిజీవితము కవులను గూర్చి లోకములోఁ జెప్పుకొను కథల నన్నిం టిని గ్రంథస్థము చేసినది. పింగళివారి సాహిత్య చరిత్ర కవి కాలనిర్ణయముతోపాటు కావ్యస్థ విషయములను గూడఁ జర్చించునదై యుత్తమ శ్రేణి విద్యార్థుల కుపయుక్తముగా నున్నది. గావి శ్రీకృష్ణదేవరాయ యుగారంభము వఱకే రచింపఁబడినది. ఇవి యన్నియు లఘు గ్రంథములు.

శ్రీ కందుకూరివారి కవులచరిత్ర మూఁడు సంపుటములలో విపులముగాఁ గవులనుగూర్చి వివరించుచుఁ బ్రామాణికముగా నున్నది. శ్రీ చాగంటివారి కవితరంగిణి మిక్కిలి పెద్ద గ్రంథము. ఇందలి 14 సంపుటములు మూతమే వెలువడినవి. వన్నయభట్టారకుఁడు మొదలు కొవి య తలూరి పావకవి వఱకు 333 కవుల చరిత్ర లీసంపుటములలో వివరింపఁబడినవి. ఈ గ్రంథము పూర్తిగా ముద్రింపఁబడినచో 25 సంపుటము లగుననియు విందు 1800 కవుల చరిత్ర గలదనియు గ్రంథకర్త సూచిం చినాడు. ఇంథు గావ్యవిషయ పరిశీలనము తక్కువ. కవికాలనిర్ణయ చర్చ లెక్కువ.

కవి కాలనిర్ణయముతోఁ గొన్ని పొరపాటు లున్నను బ్రాచీన కావన చరిత్రాదులను ఖరీదే లింపఁ గోరువారి కీగ్రంథము పెన్నిధివంటిది.

ఈ కోవలో నింతవఱకుఁ గట్టకడవటి గ్రంథము కళావహుర్ల డా॥ ఆరుద్రగారి 'సమగ్రాంధ్ర సాహిత్యము.' ఇది 12 సంపు టములుగా వెలువడినది. ఇందుఁ గొన్ని ప్రత్యేకతలు గలవు.

గు ణ ము లు

1. ప్రాచీన సాహిత్యమును గూర్చి జన సామాన్యమునకుఁ గూడఁ దెలియవలయు నన్న కలంపుతో వ్యావహారిక భాషలో రచిం పఁబడినది.

2. ప్రతి సంపుటమునందు నారంభములో నా యుగమునందలి రాజులను గూర్చియు, నమకాలిక సాంఘిక పరిస్థితులను గూర్చియు విపులముగా వివరింపఁబడినది.

3. ప్రతి కవినిగూర్చి చెప్పవచ్చేయు కాలనిర్ణయముతోపాట్లు కావ్యములనుగూర్చి క్షుణ్ణంశముగా వివరించుటయే కాక యా కావ్యముపై వచ్చిన వ్యాసములలో, విమర్శన

మొదట, వీరికలలో నున్న విషయము లన్నియుఁ గ్రోడీకరింపఁబడినవి.

4. పావులూరి మల్లన 'గణితశాస్త్రము', దోనయామాత్యుని 'నస్యానందము' మొదలగు కావ్యగ్రంథములలోని విషయములు కూడ విపులముగా వివరింపఁబడినవి.

5. చిమ్మపూడి యమరేశ్వరుని 'విక్రమ సేనము' మొదలగు నేలభ్యుత్సాహములతో దొరలతో పోరాడుట నన్నింటి నొకచోట జేర్చి యందలి కథ, కావ్యవద్దలి యెట్లుండునో యూహించి యా కావ్యము పునర్నిర్మింపఁబడినది. అట్లే యలభ్యుత్సాహము శ్రీనాథుని 'మరుత్తరాట్యుర్రము' నందలి కథ చెప్పఁబడినది.

'కళాపూర్వోదయము,' నమీరతుమార విజయము' వలన బృహత్కావ్యములందలి కథ నంగ్రహముగాఁ జెప్పఁబడినది.

7. 'రామాయణము,' 'నందకరత్నము' మొదలగువానినిగూర్చి చెప్పవచ్చుచు ప్రపంచ భాషలలో వాని యనువాదములను గూర్చి వర్ణనీయఁబడినది.

8. శ్లేషకవిత్వము, ఐందకవిత్వము, చిత్ర కవిత్వము మొదలగునవి వివరింపఁబడినవి.

9. కావ్యములలోని తందస్సులు, తిక్కన, పిల్లన, శ్రీనాథులు, పోతన వాదిత వివిధ వ్యక్తములు సంఖ్యలతోఁ బట్టికలుగా వీయఁబడినవి.

10. పురాణాదిహాస ప్రబంధములలో పాటుగా జానపద వాఙ్మయము, అష్టకములు, కథకములు, యక్షగానములు, నటనకావ్యములు మొదలగు వివిధ ప్రక్రియలలోని విశేషములు పొందుపఱపఁబడినవి.

అన్నిటికంటెను మించినది యాకరక మేగు కైరి. దమక్కరములోఁ గూడెన భాష.

గ్రంథారంభమునందే—

1. "అనగనగా ఒక ఈగ ఇల్లులుకొంటూ తన పేరు మరచిపోయిందట. పేటరాళి పెద్దమ్మా, పెద్దమ్మ కొడుకా, కొడుకు చేతి గోడలో.... నా పేరేమిటి? అవ ఎందరెంద రిన్ పేరుపేరుగా వరసపెట్టి అడిగిందట. అప్పుగా అలాగే తలుగుబాటనే తేనెదోతన నంగతి మరిచిపోవడం జరిగింది. అదిలో తన పేరేమిటి? తన దేశం పేరేమిటి? తన భాషను ఏమని పిలిచేవారు? తన జాతి ఎలా వ్యవహరించేది? ఇటువంటి ప్రశ్నలకు జవాబులు ఎందరెందరినో అడిగి తలుసుకొంటే గాని దొరకవు." (1 సం.-1 పుట)

2. అనంతుని సందర్భములో—

"అనగనగా ఒక ఈగో ఒక అవు ఉండేది. అది ఒకనాడు అడవికి వెళ్ళి మేక మేసూ ఉలాట ఉన్నట్లుండి ఒక పులి దానిమీద చీక చీకవడ విరుచుకొని తనదోయింది. అప్పుడా అవు దానిని కొంచెం అగమని ప్రార్థించింది.... పులి అక్కర్లేవడి అవును చరచడంమానేన ఇంటికి పొమ్మంది. కథ కంచికీ, మనమంటికీ ఈ వీరికథ ఆంధ్రదేశంలోని అజులగోపాలా వీర కైలును. దీనిని రచించి మొట్టమొదట తెలుగుపాపాత్యంలో గ్రంథస్థం చేసిన కవి శేరుమాత్రం తెలియకపోవచ్చు. అతని పేరు అనంతామాత్యుడు. ఇతడు కృష్ణాజిల్లావాడు. క్రీ. శ. 1425 ప్రాంతాలవాడు." (5 సం. 101 పుట).

3. మంత్రి భాస్కరులు, కమలనాథ మాత్యులు ఐయ్యన రచించిన గ్రంథములు నేడు లభించుటలేదు, వారిని గూర్చి చెప్పు సందర్భములో—

"ఏమైతేనేం, ఇప్పటికీ తిక్కనగారి కాత, శ్రీనాథుని పితామహుడూ, ఒకే 'దోటలో' వయనిస్తున్నారు. అన్నట్లు ఈ 'దోట'లోనే చోటుచేసుకొని ఇంకొక ప్రసిద్ధ కవియొక్క

పితామహుడు కూడ ప్రయాణం చేస్తున్నాడు. అతడు 'దోటరాజీయం' అనంతుని తందస్సు మొదలైతే లక్ష్యంక్షణ గ్రంథాలను రచించిత అనంతామాత్యుని కాత 'ఐయ్యన'." (2 సం. 137 పుట)

4. పారిజాతావహరణము నందలి చిత్ర కవిత్వను గూర్చి చెప్పు సందర్భములో—

"అతడు (నారదుడు) త్రికాంచేది కనుక చక్రవర్తధరలో 'కృష్ణరాయకృత' 'నరద తిమ్మనకవి' అనే పేర్లు వచ్చేటట్లు స్తుతించా డాడుకొవారి." (7 సం. 102 పుట)

5. పున్నగిరి తిమ్మన నిరోష్ఠ్య దండక మును గూర్చి చెప్పు సందర్భములో—

"మొదట నేను నిరోష్ఠ్యదండకం(కంఠం) రాస్తున్నాను అని తన మొత్తుకున్నావలే అతడు 'హల్లకాస్త్రాగిరి జారిన గ్రహించన్, హృషీకేశవానకి రక్షించఁ గల జాననాభ్యున్ జగత్థాత వృష్టిన్ కుటించన్ నటించన్' అని ప్రాసినచోట్ల 'గ్రహించన్, రక్షించన్, కుటిం వన్, నటించన్' అని పతిష్ఠులైన దిదిపాతే పారు. ఈకంఠకంలో పరిష్కృతల పతాకాలు జాలా అనకాలు చేసాయి." (10 సం. 150 పుట)

ఇట్టి యందమైన యారంభములవలన, మంచి దమక్కరముల వలనం బు నకములు ఉన్నట్లున్నంతసేపు పాఠకునకు విమోచన వృద్ధిలు పరిగడా; ముందు విషయము చతుర సలమునన్న యొక్కంత రేకెత్తుచుండును. ఈ గ్రంథమునకు మంగళాకావనములో—

"తలుగుభాషకు వీరిక అయిన ఈ గ్రంథం తెలుగువై ప్రకార నన్నిటిని చదివించడమేకాక తన్నే తా నెన్నోమారులు చదివించుకొంటుంది" అని శ్రీ వేలుకే నరసామాత్యగారు చెప్పిన వాక్యము ప్రత్యక్షరదశ్యము.

ఇట్టి గ్రంథమునందుఁ జెల్లడినియందుఁ గళరకమువలెఁ గొన్న దోషములు కన్పట్టె

జాతీయ సాంస్కృతిక పక్షపత్రిక

చిట్టాను మొట్టొకటూ గొప్పిందని నిరూపించుట.

దోష మేము లు

గ్రంథకర్త కాండ్రాంగ్లభాషలోని గల పాండిత్యము సంస్కృతములో నున్నట్లు కాన రాదు. అందుచేతనే 'యాత్రాభ్రమం బింతా మహా', 'యథర్వణారితామో', 'నానకశ్య తీయము', అహో నిలవంజీయము' వంటి గ్రంథములపై నరియగు నమీక్ష యిందు లేదు. శ్రీవస్తులవారు రచించిన గ్రంథము లకు నూడ వీరు విశేషముగా నిరీక్షించినట్లు కనబడదు.

అహో నిలవంజీయమును గూర్చి-

"అహో నిలవంజీయంలో గొప్ప పాండిత్య విదర్శనలు కనబడతాయి: మొదట వది మాత్రాల వ్యాఖ్యానంలో కాను చదువుకున్న దంతా పిండి కుండల తెతాడు. ఈ పాండిత్య పావకం అలవాటుపడ్డవాళ్ళకి రుచిస్తుంది గాని సామాన్యుల గొంతు దిగదు. అసామాన్యులకు కూడా 'అమ్మో' అనిపిస్తుంది. 'అహో నిలవంజీయం చదువుకొని ఉన్నా మతి పోగొట్టుకోవలెను' అని గిడుగు రామ్మూర్తివంతులు గారే అన్నారు. ఉన్న మతి పోయేలోపున ఇంకో కావ్యనేమకు పోదాం" (12 సం. 281 పుట)

అని గ్రంథనమీక్ష చేయక చిటికలో, అమత్కారముగా ముగించినారు.

ప్రాచీనాంధ్ర సాహిత్యమునకు నిరీక్షించు వారికి సంస్కృత పాండిత్యము విశిష్టత యవసరము.

11) 'అంధక-వంశవర్ణనామంతో' (సం. 281 పుట) అంధకపుండు పరిణామ మని యుండవలెను.

12) 'కల్యాణి భాగ్యసిన్ధి' అనుకొంది (21 సం. 213 పుట) రంగాచార్య యాచారి గారితో 'కల్యాణి' యీతి యుండవలెను.

13) 'కందోకర్తలకు స్వదించినారు' (22 సం. 217 పుట) చంకంకర్త అని యుండవలెను.

14) 'కన శపిశక్తులతో' (12 సం. 228 పుట) కనశక్తులని యుండవలెను.

మొట్టమొదట: తెప్పవలసిన విషయ మిది తోకటి-గలదు. గ్రంథకర్త యెంత వ్యావహారిక భాషావాదియైనను ప్రాచీన కవుల పద్య మాలా-మదాహరించునపుడు వానిలోని యర్థనిం దువులను, కకటరేపలను దొంగిలించగూడదు. ఆ యధికారము మనకు లేదు సరిగదా దీని వలన నేర్పియో చిక్కులు కలసిపోవును. అర్థవిందువును దొంగించుటవలన నారుద్ర గారు నమీష పౌరపాట నొకటని నుదాహరించుచున్నాను.

చు వికృతశ్రుతివాపు సంప మది
వేడుకవుట్టిన గిట్టినట్టి మ
స్తకమును పీనదీగ్ధ కుఱ
కాలిలు: బాదయుగంబు మేలిరో
నికి: తొర నుగుగా: దువోమి
నించిన క్రంతల తిత్తయెన కి
దకు ధరణీసతిం జదిపి
దక్కని ముద్దగ: తేనె: దుష్టురై.
(విరాట. 2. 383)

ఇది తిక్కనగారి పద్యము. దీనిలోని యర్థవిందువులను దొంగిలించి నారుద్రగా రుదాహరించి.

'భీముడు ఇది దుష్టురై చేశాడని తిక్కన గారు కచ్చితంగా చెప్పనే చెప్పారు' (2 సం. 282 పుట) అని వ్రాసినారు.

భీముడు 'దుష్టురై' (నంతోషపక్షి) కిద మిరు: అయిన, ముద్దగ: తేనె నభ తిక్కనగారి భావము.

'దుష్టురై' యని యుండగా నారుద్రగా రర్థవిందువును దొంగిలించుటవలన భీముడు 'దుష్టురై' నా: కని యిపోవును తెప్ప

నాకు.. ద్రావడిని నిరాధనించిన: కిదకుని: వదిల: చిన: భీముడు: దుష్టు: దుగునా: తిక్కనగా రట్లు వ్రాయుదురా: యదికూడ: నాదోనింప లేదు.

కకటరేపమును: లమురేపముగా వ్రాయుట వలన పచ్చెడి చిక్కున కొక యదాహరణము చూపుచున్నాను.

నీలు గనినీయున్న విద్యవోల (విరాట. 1. 228) దీని నారుద్రగారు 'నీరు గనినీయున్న' (2 సం. 283) అని యదాహరించినారు.

నీరు-జలము, నీలు-నిప్పుపై బూడిద.

నీలు నిప్పులు కబ్బములు: నమానాథతములు గాని 'నీరు-నీలు' నమానాథతములు గావు. ఇక్కడ వీరిని అభాత్యమును గ్రహించినచో నడము చెడను.

ఇట్లే యర్థవిందువును కకటరేపమును వాడగూడదను వియమమున్న పీరికి:గూడ, "అకారవ్య" అని అంధ్ర భాముదీకారుడు అథర్వణభారతంలోనుంచి ఒక పద్యాన్ని ఉదాహరించాడు."

కం॥ తఅచై న కురుజలంబులు
మఅవించుచు కడిమి మెలయ మారి
మనగిన

ట్లవీముటి బెకంగు గదగొని
కలువలి కొడుకండు నులుము కాదించె
వడిన్. (2 సం. 251 పుట)

అను పద్యమును కకటరేపముతోడనే యుదాహరించి అశురేప - కకటరేపములను గూర్చి చర్చింపవలసివచ్చినది.

లోకములో బుద్ధిమంతులగువారు తమ భాషానికెల్లో గంకధ్యమని నన్నింటిని వ్యక్తము చేయుటకు నడియె స నక్షరిములు లేనివో: గ్రాత యక్షరములను గల్పించి కొందురు. సంస్కృతములో 'క'కార మిట్లే చేరినది. కాని మన తెలుగువాడు వ్యాస హరికథాసావాద మనుపేరుతో మన్న యక్ష

మరిను దొంగించుచున్నారు. కాలమహిమ:
ఇప్పుడు వమగ్రాంధ్ర సాహిత్యమును
సంపుటానుసారముగా సమాలోచితము.

మొదటి సంపుటము

(1) “ఇక్కడ దొరకిన ఒక రాతి
పతకమీద ‘నాగబు’ అనేమాట కన
బడింది. ఇదే మనకు లభించిన మొదటి
తెలుగుమాట ఈ ‘నాగబు’ అన్న పదమే
నాగమ్మ, నాగంబు, నాగమ్మ, నాగం-
అని మార్పులు చెందింది. ఇవాలే వాడుక
భాషలో బిందుపూర్వక బుకారంతో
ఏమాటనూ మనం ప్రథమావిధ క్తి ఏకవచ
నంతో వాడము. ముకారం వాడవలసిన
చోట్లలో నైతం నున్న నే ఉచ్చరిస్తాం.
అందుచేత ‘నాగంబు’ అనేది ఏదో
కొత్తగా వినబడవచ్చుగాని ఈ కోవలో
ఉన్న అసలునీసలు తెలుగు పదాన్ని
మనం నేటికీ నిత్యం వాడుకూనేఉన్నాం.
అది ‘చెంబు.’ అందుచేత నాటినుంచి
నేటిదాకా ఈ ‘బు’ ప్రత్యయం తెలుగు
భాషలో సజీవంగానే ఉంది.” (1 సం-
6 పుట)

ఇది చింత్యము. ‘చెంబు’ అను పదము
‘నాగంబు’వంటిది కాదు. ‘నాగంబు’ అను
పదములోని చివరి వర్ణము ప్రత్యయము.
‘చెంబు’ లోనిది ప్రత్యయము గాదు.
స్వతస్సిద్ధమైనది.

ఇది ప్రత్యయమే యైనచో-

‘నాగంబు-నాగమ్మ-నాగమ్మ-నాగం’
అని మార్పు చెందినట్లుగా ‘చెంబు-చెమ్మ-
చెము-చెం’ అని మార్పు చెందవలెను.
కావున ‘నాగంబు’ అనుదానికి: ‘చెంబు’
అనునది సరియగు నుదాహరణము గాదు.

అందువల్లనే శ్రీ రాళ్ళపల్లి యగంధ
కృష్ణశర్మగారు 8వ సంపుటమునకు: బీతిక
ప్రాయము.

“‘చెంబు’ అనే పదంలో ఉండేది
‘బు’ ప్రత్యయం కాదు. ‘చెంబాన్’ అంటే
ఎర్రని లోహం-రాగి. స్వర్ణం అంటే
బంగారే కాక దానితో చేసిన నాణ్యం
కూడా అర్థమైనట్లే ‘చెంబాన్’ ‘చెంబు’
గా మారి తామ్రపాత్రగా అది ఒకరక
మైనదిగా వాడుక వడింది. మరి ఇది
‘అసలు నీసలు తెలుగుపదం’ అని అనుకో
లేం. అరవ మళయాళాల్లో ‘చెంబు’,
కన్నడంలో ‘చెంబు’ అని చెప్పినారు.

(2) 1 సం-17 పుటలో శ్రీ మమారిం
భట్టపాదుల కాలమును గూర్చిన చర్చ
కలదు.

మమారిం భట్టు జన్మసంవత్సరము క్రీ.
పూ. 557.

శ్రీ శంకర భగవత్పాదుల ‘కాలము
క్రీ.పూ. 509-477 (జీవవిజయము). ఈ
విషయమును మహాభారత కంటకోదార
ములోనిరూపించితిని.

(8) “నాచన సోమని కాలం 1480
ప్రాంతాలు. శ్రీనాథుని కాలం 1880-
1450. కాబట్టి ఈ ఇద్దరూ సమకాలి
కులు.” (1 సం-195 పుట) ఈ వాక్య
ములు మిక్కిలి వ్యత్యాసముగా నున్నవి.
ఎట్లన-సోమనలు సమకాలికులు. పోతన-
శ్రీనాథులు సమకాలికులు.

“కానకకాలం క్రీ. శ. 1844 అయితే
నాచన సోమండు ఎర్రావ్రగడ గారికి
సమకాలికుడు” (8 సం - 192 పుట)
అని యాదుద్రగారే చెప్పుచున్నాడు.
నాచన సోమండు 14వ శతాబ్దములోని
వాడు’ శ్రీనాథుండు 18వ శతాబ్దము
లోనివాడు. కావున సోమనాథ-శ్రీనా
థులు సమకాలికు అన్న వాక్యములు పర
స్పర విరుద్ధములు.

(4) 1 సం-210 పుటలో భీమకవిని
స్తుతించిన ప్రాచీనకవుల పద్యపాదములు

పట్టికగా నీయబడినవి. దీనిలో: పోతన
గారి పేరు లేదు.

తే||గీ|| అవని రెండవకారడయె వెలుంగు
వైధవోద్దాము నేమలవాడ భీమ.
(బి. వి. 1-9)

అని పోతనగారు (1870-1410) కూడ
భీమకవిని స్తుతించిరి. కాబట్టి పై పట్టి
కలో: పోతనగారిని జేర్చవలెను.

2వ సంపుటము

(5) “వెల్లంకి తాతభట్టు తన ‘కవితా
చింతామణి’లో ‘శతపక్షి సంవాదం’ లోని
దని చెప్తూ ఈ క్రింది పద్యం ఉదాహ
రించాడట.”

‘నీ నీ బంధము వీడమోని యడరన్’
(2 సం-45 పుట)

కవి చింతామణిలో శతపక్షి సంవా
దముగాని యీ పద్యముగాని యుదాహ
రింపబడలేదు.

పొత్తపి వెంకటరమణకవి తత్వగిరో
మణిలో (4-848) నుదాహరింపబడినది.

(6) “క్షేమేంద్రుని ప్రథమ రచన
లైన ‘జ్యోతిషజ్ఞాన’ ‘కర్మమాల’ అనే
గ్రంథాలలో” (2 సం-45 పుట)

క్షేమేంద్రుని గ్రంథము ‘నర్మమాల’
కర్మమాల కాదు.

(7) “కేయూరకాళు చరిత్రలోని
వంటూ ఈ రెండు పద్యాలను అతడు
(నుడికి సింగన) ఇచ్చాడు.

కం|| నైజగిణంబగు తమ మది. (సకం-
504) (శి. కా.-286)

కం|| పొడమదు చేయని కార్యము. (సకం-
787) (శి. కా. 8-282) అయితే
యీ రెండు పద్యాలలో కేయూరకాళు
చరిత్రలో కనబడవు.” (2 సం-199 పుట)

ఈ రెండు వద్యములు కేయదశాహు యజ్ఞములో (2-213) (2-214) గమనము చేస్తున్నది.

(8) మంచన విజానమేను సూర్య వేపు సందర్భములో.

చ॥ మొగితులలోని యేకతము

మ్రుచ్చిరి పుచ్చుకొనంగఁజాలుద
స్తగిరికిఁ ద్రాచువర్తికిని

సంగమమైన పుటించనేరు.

(1-180)

“ఈ వద్యంలో ‘దస్తగిరికి, త్రాచువర్తికి సంగమం పుటించడం’ అనే మాటలవల్ల ఏమైనా తెలుసుకోవచ్చునేమో! త్రాచువర్తి వది తిరునర్వేరితిల్లాలో ఉంది; దస్తగిరి యెక్కడుందో; ఇది సామెత కాబోయి. ఇవి పరిశోధనవల్లగాని ఇది తేలదు.” (2 సం.- 201 పుట)

ఈ వద్యములో: ‘జాలుదు+అస్తగిరికి’ నవి వదవిభాగము. ఇందు ‘దస్తగిరి యనలు లేదు. ఈ రెండు విషయములను శ్రీ గది యారము రామకృష్ణ కర్మగారు కేయార బాహు చర్మిత వీతికలో: దెలియఁజెప్పినారు.

రేవ సంపుటము

రంగనాథరామాయణం

కర్తృత్వము

(9) రంగనాథ రామాయణ కర్త జోన యద్దరా అవియు, రామాయణము రంగనాథ విశిషితము గాదనియు వాద్యుడగాదే వింతుఁ జెప్పఁబడినది. (2 సం.-221...224 పుటలు)

జాతి రంగనాథుఁడే తఱియి రామాయణ మును గోత బాధాబెట్టి పేర తెలులంబె అని బోకముతోతి వాడుక.

పోతన, అనంతాచార్యులు, మెప్పిం తుంది నాకన్న, కొలది గోతరాజు, మెప్పి, అంతాచరి రామాయ, నేతుకుళ్ళి తలగ

కాలు, నూకనకవి నూరన, నూచిమంచి తమ్మకవి, అయ్యలరాజు నారాచుకామా త్యుఁడు మొదలగువారు పూర్వకవి స్తుతిలో రంగనాథుని బేర్కొనిరి.

ఇక్కడఁ గూడ నాకుడ్రగారు విన్న యంధ్రజాలము చేసినారు. ఈ కవులందఱు చక్రపాణి రంగనాథునే స్తుతించినారని వ్రాసి నారు. (2 సం.-221 పుట)

అంధ్రసాహిత్యములో విదగ్ధ రంగనాథులు గలరు. ‘నయనరగడ’ ‘నమళ్ళివాయ తగఱో మొదలగు కృతులు శ్రీరచించినవారు చక్రపాణి రంగనాథుఁడు. ఇతఁడు పాలకురికి పోమనాథునితో వాడింది యోడిపోయి శైవ దీక్షను తొలగిసి దిమ్యులు గృతులు రచించి వాఁడు.

కొలది గణపతిదేవుఁడు ‘శివయోగసార ము’లో.

కం॥ అనమ తవత్త కి రణమో

ననునిం బాల్చుతో పోమనాథునిగని రా
అనుమున్నుత యకు నేర్వె

వ్రసాచియగు చక్రపాణి రంగనాథుఁడు.

జూలకువ.

అను వద్యములో మొదటిపేరు నూచించుట ముఖ్య,

లింగకవి తద్రకవి సానందోపాఖ్యానములో.

మహావేదపురాణ కాప్తేతిమఱ
వికలాభములు వ్రమాణింది నన్ను
శ్రీమతి మద్దరించిన పాలకురికి
పోమనాథేవ్యుడు పొంపుతోఁ గొలిచి
డండ ద్వికారాంతరంగమ్మునలకు
రంగనాథుని దవిరాజిన్ముఁ దలచి

అని శివకవులతో స్తుతించుటవల్ల ఏ స్తుతులు చక్రపాణి రంగనాథునితో చెల్లును ఇవి రామాయణకర్తలు: మెప్పి.

ఈ రెండు వద్యములకుఁబట్టి చక్రపాణి రంగనాథునకు ‘గణేశాచ’ విరుద యొప్పుట్లు తెలియుచున్నది.

రామాయణ కర్తయైన రంగనాథు నెంచి పేరు ‘అదృశ్యేల్ల’ వా రిది పొత్తుని పెంకట రమణకవి బ్రహ్మశిరోమణిలో: తెప్పిరాఁడు. చక్రపాణి రంగనాథుఁడు శివభవ. రంగనాథ రామాయణకర్త యుద్వైతి. అద్వైతమతము వలంబించిన పూర్వకపు బెత్తుకును శివకవులను స్తుతించలేదు. లాక్షణికులు శివకవుల కావ్యముల నుదాహరింపలేదు. ఒక్క శివ కవులు మాత్రమే పాలకురికి పోమనాథాది శివకవులను స్తుతించిరి. కాఁబట్టి పోతన, యనంతుఁడు, గోవరాజు మొదలగు కవులచే ముత్యమొనగినవారు కామాయణకర్త యగు రంగనాథుఁడే యశుమాని చక్రపాణి రంగ నాథుఁడు కాఁజాలఁడు.

శ్రీ కందుకూరిపారు, చాగంటివారు, నాగ పూడి కున్యస్వామిగారు, తాళ్ళపల్లివారు రంగనాథుఁడే రామాయణకర్త యని భావించిరి. శ్రీ జనమంచి పేంకట మునిశాస్త్రి కగ్గగారు ‘రంగనాథ రామాయణము - రంగ నాథుఁడు’ (అంధ్ర సాహిత్య పరిషత్తుత్తిక- 20 సం. 5 వందిక) అను వ్యాసములో రంగ నాథుఁడే రామాయణకర్త యని పోతనత్తిక ముగా విరూపించిరి.

ఇది యట్లుండెగా గట్టుంచి తామరింగా రెడ్డిగారు రంగనాథుఁడు కల్పిత వృత్తుఁ జదియు తా సమకవి కాఁజదియు తొక్క త్ర వాదమును తేవఁదీసిరి. వీరిగివారు రామ లింగరెడ్డిగారి మెప్పును జూచుటకై మూర్ఖుడ విక్వవిద్యాలయమువారు వ్రకటించిన రంగ నాథ రామాయణ వీరికయందును, అంధ్ర సాహిత్య చరిత్రమునందును గోస బుడా రెడ్డియే రామాయణకర్త యని ప్రతిపాదించఁ జొప్పిరి. తన్నతదేవుల కాళింది యథికారు లను మెప్పించుటకై యొక ప్రాచీన శివని

గల్పితపురుషుఁ డని చెప్పి లోకమును బ్రతా
రింపఁజూచుట మహాదోషము.

ఇంక నాడుదగారు చక్రపాణి రంగ
నాథుని గూర్చి చెప్పు సందర్భముతో-

“అయితే రంగనాథుని పేరు ప్రత్యేకంగా
చెప్పి రామాయణంలోని ద్వీపదలు ఉదాహ
రించిన లాక్షణికుడు ఒకడే ఒకడు ఉన్నాడు.
అతడు పొత్తపి వెంకటరమణకవి” (2 సం-
222 పుట) అని వ్రాసిరి.

ఇది పూర్తిగా అబద్ధము. లాక్షణికు లంద
ఱును రంగనాథరామాయణ మనియే వ్యవహా
రించిరి.

ముద్దరాజు రామవ కవిజననంజీవనితో-

“పోతమికి రామాయణము ద్వీపద- రంగ
నాథుఁడు” (కవి సం-28

అప్పకవి-

రంగనాథుని రామాయణమునందు ద్వీప
దము (అప్ప-2-181)

విశ్వామిత్ర శబ్దమునకు రంగనాథుని
రామాయణమునందు (అప్ప-3-181)

రంగనాథుని రామాయణమునందు (అప్ప-
3-218)

పొత్తపి వెంకటరమణకవి లక్షణికో
మణిలో-

అచ్చవెల్లి రంగన్నగారు రంగనాథుని
రామాయణము ద్వీపద. (ల. 4-4-39)

అచ్చవెల్లి రంగనాథుఁడు రామాయణము
ద్వీపద. (ల. 4-4-221) అని రంగనాథుని
రామాయణమును బేర్కొనినారు.

కూచిమంచి తిమ్మకవి లక్షణసార పంగ
హములో, బెక్కుచోట్ల ‘రంగనాథ రామా
యణ’ మనియే యుదాహరించినాఁడు.

కూచిమంచి వెంకటరాయఁడు సుకవి
మనోరంజనములో-

రంగనాథుని రామాయణము (8-401);
రంగనాథ రామాయణము (4.67); (4.70);
(4-117) అని పేర్కొనినాఁడు.

చిన్నయసూరి సూత్రాంధ్రవ్యాకరణములో-

సూ. అన్యస్మాత్ సప్తమ్యాశ్చ ద్వీతీయా
ద్వీ. అలరుచు జారివైరాదులు లేక
మెలఁగు నానావిధమృగసమూహములు.

ఇతి రంగనాథః-బాలకాండే. (సూత్రాంధ్ర-
పుట 12) అని చెప్పినాడు.

శ్రీ విహుజనవల్లివారు శబ్దరత్నాకర పీఠికలో-

“రంగనాథుఁడు ద్వీపద రామాయణమును
నలక్షణముగ వ్రాసినవాఁడు. ఇతఁడు దానిని
బుద్ధరాజు రచించినట్లు వ్రాసినను అది యతని
పేరనే ప్రసిద్ధికెక్కెను. ఇతఁడు లాక్షణికుఁ
డైన దౌధ్యకవి గావున ప్రక్షిప్తములయిన
వాక్యముల దోషము లీతనివిగా నెన్నఁబడఁ
జూడదు” అని చెప్పి గ్రంథసంకేత వట్టి
కలో- రామాయణము-ద్వీపద-కాం. 8-రంగ
నాథుఁడు అని వ్రాసిరి.

సూర్యరాయాంధ్ర విమంతువు నందుఁ
గూడ- రంగనాథరామాయణము (ద్వీపద)-
కాం. 8-రంగనాథుఁడు అని కలదు.

కాఁబట్టి లాక్షణికు లందఱును రామా
యణకర్త రంగనాథుఁ డని ఏకగ్రీవముగా
నొక్కి వక్కాణించుచున్నారు.

రంగనాథరామాయణములో బాలకాండము
నుండి యుద్ధకాండము వరకుఁ గల శైలి,
యత్తరకాండ శైలి యొకవిధముగా నున్నది.
కాని గ్రంథములో, బూర్వరామాయణమును
గోప బుద్ధభూపతియు, సుత్తరరామాయణ
మును గాచబిరుఁడు, విట్టలరాజు నకు పోదర
కవులు కలిసి రచించినట్లు కలదు. అసలీ
గ్రంథమునందలి యుపక్రమోప సంహారము
లలో, గొంత తికమక కలదు. రామాయణోప
క్రమములో, దన కండ్లి విట్టలనాథుఁ డని

బుద్ధభూపతి చెప్పుచున్నాఁడు. ఉత్తరకాండోప
సంహారములో, దను తాత గన్నారెడ్డి యని
మనుమలు జంటకవులు నైత కాద భూపతి,
విట్టలరాజు చెప్పుచున్నారు. ఇందేదిసత్యము?
గన్నారెడ్డికే విట్టలనాథుఁ డని నామాంతరము
కలదా? లేక విట్టలనాథుఁడు గన్నారెడ్డి పోద
రులూ? యమనని నేటికిని దేలని సమస్యలు.
అది యటుండ నిండు.

అసలీ కావ్యము నొకరిపేర మఱియొకరు
రచించిన ట్లందే కలదు. అనలు రామాయణ
వ్రాయించఁ దలపెట్టినవాఁడు విట్టలభూపతి.
అతనికొడుకైన బుద్ధభూపతి పూర్వ రామాయ
ణమును విట్టలనాథునిపేర రచించెను. బుద్ధ
భూపతి కొడుకులైన జంటకవులు కాచ
భూపతి, విట్టలరాజు కలిసి బుద్ధభూపతిపేర
సుత్తరరామాయణమును రచించిరని గ్రంథము
నందుఁ గలదు.

దీనినిబట్టి రంగనాథకవి విట్టలనాథుని వార్త
కములో వీరి యాస్థానమునఁ బ్రవేశించి,
బుద్ధభూపతి రాజుగా వతని కుమారులు యువ
రాజులుగా నున్న సమయములో వీ రామాయ
ణమును రచించి వారి నలుగుర నామములు
కావ్యముతో సంబంధింపజేయుటకై నలుగుర
పేర వెలియించెనని భావింపవలెను.

శైలిసామ్యమునుబట్టి రంగనాథుఁడే సం
పూర్ణ రామాయణకర్త యని సారాంశము.
కందుకూరివారు, దాగంటివారు కూడ నిట్లే
భావించిరి. సింగళి లక్ష్మీకాంతముగారు
మాత్రము కట్టమంచివారి మెప్పు పొందుటకై
‘రంగనాథ రామాయణము’ను ‘గోప బుద్ధ
రామాయణ’ మని వ్యవహరించుటకుఁ గూడ
సంగీకరించిరి అందువల్లనే శ్రీ రాళ్ళవల్లి
యవంతకృష్ణకర్మగారు “కాని ఈ సూతన
నామకరణమును ఈ పీఠికపేర దాటిపో
వీయక ప్రాచీనపేరనే గ్రంథమును ప్రచు
రింప ననుమతి యిచ్చి మన ధన్యవాదములకు
వాడు (కట్టమంచివాడు) పాత్రులై నాడు. మఱి
రెడ్డిగారి వెంటిది ‘రంగనాథ రామాయణము’

రంగనాథకృతము గాదు' అను లక్ష్యకాంతము గారి ప్రతిజ్ఞయే సాహస మనకతీరడు" (సార వ్యకాలోకము-115 పుట) అని మొగమోటము విడిచి వక్కాణించిరి. ప్రకృతము ననువ రింతము.

అరుద్రగారు పింగళివారి మార్గమునే యను నరించి బుద్ధారెడ్డియే రామాయణకర్త యని భావించిన భావించవచ్చును. కాని పైపేటపు లను గప్పిపుచ్చి రెండు వాదములను విరికి రింపకుండ నొక నిర్ణయమునకు వచ్చుట చరిత్రకారుల ధర్మముకాదు. మరల వీరే చిట్టచివర శ్రీ రాళ్ళవల్లివారి యర్చిప్రాయ ముతో నేకితవించుచు "బుద్ధరాజు కవిబోష కుఁడు. అతణ్ణి ఆశ్రయించుకొన్నవాళ్ళలో ఒక రంగనాథుడు వుండి ఉండవచ్చు. బహుశా అతడు అచ్చపెల్లి రంగనాథుడు కావచ్చు. ఉత్తరోత్తరా పుష్పగిరి తిమ్మన్న కంకంటి పావరాజుకు సహాయంచేసినట్లు, కిరీటికి కొరి తోడైనట్లు రంగనాథుడు బుద్ధ రాజుకు తోడ్పడ్డాడేమో! 'పాయక పాకకాస నానికి' అని వన్నయగారు నారాయణభట్టు సహాయాన్ని చెప్పుకొన్నట్లు బుద్ధారెడ్డి చెప్పక పోవడంవల్ల రంగనాథ సహాయక పాత్రను తెలిపినవాళ్ళు రంగనాథుని పంపించాన్ని ప్రచారం చేశారేమో. ఏదియేమైనా బుద్ధరాజు సామాన్యుడు కాదు." (3 సం.-281 పుట) అని యేమో యేమోలతో రంగనాథ కర్తృత్వ మును గొంతవలెనైన వఁగీకరించుట మెచ్చఁ దగినది. రంగనాథునిపంటి మహాకవి నాద రించి కమపేర రామాయణమును తెప్పించు కొన్న బుద్ధారెడ్డి, యతని కుమారులు కాద భూవతి, విట్టలరెడ్డి కూడ అసామాన్యులు, ఓస్యులు.

4వ సంపుటము

(10) "ఈ ప్రభువు కూడ (ప్రాథమిక రాయలు) సంస్కృత గ్రంథాలు వ్రాశాడు. 'మహానాటక సుధావిధి' అనేది అతని కృతు లలో నొకటి." (4 సం.-14 పుట)

ప్రాథమికరాయలు 'రతిరత్న ప్రదీపిక' యను కామకావ్య గ్రంథమును గూడ సంస్కృ తములో రచించినాఁడు. అందువల్లనే శ్రీనా థుఁడు ప్రాథమికరాయని పందర్పించిన సం దర్భములో—

సీ॥ కమనీయకర పల్లవము మేను గదియంగ
నొయ్యనదాచిన మలికినదును
అలింగనమునకు నక్కుఁజేర్చినఁ
జేదోయి యురముపైఁ జేర్చికొనును
చుంజనమ్మున కోష్ఠబింబమ్ము గమకింప
పదనమొయ్య నొకింత పంచుకొనును
గిరిగింతవేఁతకుఁ గిమకయు నిగును
మొలవంగఁ గమ్ములు మోడ్చుకొనును

తే॥ గీ॥ అట్టి వారి రత్నక్రిడ కనువునలువ
నేర్చుగలువఁ నరులకు నీకుఁగాక
రాజపంమేశ రాజాధిరాజ విభవ
లక్షణోపేంద్రః ప్రాథరాయశీతీంద్రః
మొదలగు పద్యములను తెప్పినాఁడు.

(11) "చీమలభాష కథ ఎక్కడగాని లేదని దాగంటే శేషయ్యగార్లు వ్రాశారు. చీమలభాష ప్రసక్తి ఉన్న కథ ఒకటి ఎర్రాప్రెగడగారు వ్రాసిన హరివంశంలో ఉంది చూడండి," (4 సం.-314 పుట)

శైలేయి తండ్రియైన శేకయమహారాజు గారికిఁ జీమలభాష వచ్చిన కథ బోజాని చంపూరామాయణములోఁ గూడఁ గలదు.

మ॥ పురాణలు పరవ్రసాదాదనగత నకల ప్రాణి భాషణతయా ప్యాంకవర్యంక పరిసర త్పివీరికాలాపే కృతహాసం తవనీతరం హాసన శారణం వృష్ట్యా తద్వివరణం వత్కుర్మరణ శారణ మిత్య వేత్తాని భూయసో నిర్పందాత్ కునితేన రాజ్ఞానవజ్జతాయా మాకునే విధం మానుకుర్వీత ఇతి. (చం. రా. అయో-32)

దీనికి శ్రీ జయంతి రామయ్యవంతులు గారి యనువాదము.

మ॥ "కొల్లి పరవ్రసాదాదన నకల ప్రాణి భాషణ నెఱంగిన వీ తండ్రి వర్యంక పమీవ మందున్న పివీరికంబుల మాటలు విని నవ్వ పీతల్లి యట్లు నవ్వుటకుం గారణం జేమని యడుగుటయుఁ గారణంబు చెప్పినచో నాకు మరణంబు తప్పక వచ్చునని యాతండు నొక్కి చెప్పిన నది పరకు నేయక బహు విధంబుల నిర్పందించి యాతనిచే నవమానిత యయ్యె నీ వా దారిని బోతుమని."

(చం. రా. అయో-33)

(12) సంపెంగ విరులతో జాణలుం

గురు వేరు

కొమరార మనుసేన కొప్పుపెట్టి.

"ఈ రాజాగారి వర్ణనవల్ల ఈ కాలంలో మగవాళ్ళు కూడా కొప్పులో పువ్వులు పెట్టు కొనే వారని తెలుస్తూన్నది" (4 సం.-47 పుట) మగవారు శిఖలోఁ బువ్వులను ధరిం చెడి యాచారమును శ్రీనాథుఁడు కూడఁ జెప్పినాఁడు.

సీ॥ చెరువంగ నేర్పిరి శిఖలెన్నడుములఁ
గమ్మని క్రొత్త చెంగల్యవిరులు.
(బీ ఖం.1-41) (కా.ఖం.1-37)

(13) ఊఁకోఁ జెప్పఁగ నెంతయేని

తడవ నో వివకార్థులఁ

(కా. ఖం. 7-174)

"ఈ పద్యంలో 'ఊకో' అనే మాట నాటి వ్యావహారికరూపంలాగ కనబడు తుంది." (4 సం.-204 పుట)

ఇది వ్యావహారిక రూపము కాదు. ఊఁకొను-ధాతువు.

నూ.మాజు పరంబగునపుడు కోశబ్దంబు కొనునకు బహుళంబుగా నగు. (బాల-క్రియా-60)

బహుళంబునటచే దీనికి నొకానొకచో నతిచారంబని యెఱుంగునది - అని నూరి గారి యనుకాసనము.

‘అనక’ ధాతువునుకలి ‘కా’ను
జతఁ గల నచ్చి యూహా అని రూప
మేర్పడును.

(14) ఒండనాక యొక్కంత నే తార
తుండి (కా-1-101)

“ఇందులో ‘ఒండనాక’ అనేది విశేషణ
ప్రయోగం. ‘అనక’ అనడానికి ‘అనాక’
అనే రూపం వాడేను. తిక్కనవారు
‘అనక’ అనడానికి బదులు ‘మరాక’ అని
వాడడం మనం గమనించాం.” (4 సం-
208)

‘ఒండనాక’ యనునది విశేషణప్రయో
గము కాదు. ‘ఒండు+అ+నాక’ అని పద
విభాగము.

“నాక-‘అన’ ధాతువుయొక్క వ్యతి
రేకస్వరకరూపము-అనక.”

ఈ కొలఁది యెఱుంగ కిట్టి పలుకులో
పలుకందగు నాక.

(భార-అది-208)

అని మూర్ఖకారణాంత్ర విఖంటువు
భారత ప్రయోగముతోపాటు పై శ్రీనా
థుని కాశీఖండ ప్రయోగమే ప్రమాణ
ముగా నుదాహరించెను.

ఉ॥ ఆ సమయంబునన్ మగనియాండ్రు
కన్యలు నాక చొచ్చి (నిర్వ-1-98)

అని తిక్కనవారి నిర్వచనోద్ధర కావ్యా
యన ప్రయోగము నూడఁ గలదు.

‘అనక-నాక’ మన రూపము లున్న
శ్రీ ‘యనక’ యనుదానికి ‘నాక’ రూపాం
తర మవి గ్రహించువలెను.

జూచినుంచి వెంకటరాయఁడు మకవి
మనోరంజనములో-

“మణువక-మణక-మర్వక-మటొక’
అని నాలుగు విధములు గలవు. ‘అనక-
అనాక’ యని రెండును గలవు” (ను. మ.

2. రాయలసీమ దేవాలయాల్లో శిల్పకళ

—శ్రీ అచ్యుత మునిమాం. M. A., B. Ed.,

అదిమ మానవుడు తనకు సాధ్యముకాని
విషయాలను ప్రకృతిగాను ఒక క్షిగను ఒక
అదినేతగాను ఉపాించుకొని నేటికిని దేవాల
యాలలోనికి వంచేసుకొన్నాడు. మనదేశంలో
ఏ ప్రాంతానికి వెళ్ళినా చిన్నదో పెద్దదో
యేదోఒక దేవాలయం లేని పల్లెటూరు మనకు
కనిపించదు. తెలుగు సీమలోనే కాదు భారత
దేశంలోనే వివిధభాషలు మాట్లాడే యే
ప్రాంతానికైనా యీ పత్యమే వర్తిస్తుంది.
భారతదేశ సంస్కృతి రూపాలైన శిల్పం,
చిత్రలేఖనం, దేవాలయాలలో మనకు కనిపి
స్తాయి. విజంగా బెప్పాలంటే ప్రాచీనకాలం
నుంచి యితవతి వరకు పరిగీతం పాపిత్యం,
వృత్త్యం, శిల్పం మొదలైన అతిత కళలన్నీ
దేవాలయాల్ని ఆకళించి అభివృద్ధిచెందాయి.
భారతీయులు తమ జీవితంలో అడుగుడుగునా

కళాభిమానాన్ని ప్రకటించారని మనదేశం
యాల, ముఖ్యంగా అందులోని శిల్పాలు
పాక్ష్యమిస్తాయి. ప్రాచీనకాలంలో విజ్ఞానమై
యదాటి ముఖ్యశ్రేణులుగా అనేకం నిలిచి
ఉన్నాయి. శిలీమణులు శిల్పానికి నిలబడు
నాయి. అలాగేమరి నేటివరకు హిందూమతం
తోపాటు జైన, బౌద్ధమతాలు మనదేశంలో
అభివృద్ధిచి అభివృద్ధి చెందాయి. క్రీస్తుపూర్వం
రెండు మూడు శతాబ్దాలమంది మొయిదగర
కాలంవరకు మనవికానమే కాకుండా శిల్ప
కళామహిమం గోచరిస్తుంది.

రాయలసీమను అనేక కాలవంశాలు వరి
పాలించాయి. కాకతీయులు, పల్లవులు,
కాళింగీయులు, విజయనగరరాజులు ముఖ్యము.
వీరిలో కొందరు బౌద్ధ దేవాలయాల విజ్ఞానా
నికి శ్రద్ధ చూపితే మరికొందరు జైనదేవాల

యాల (కం-1-305) అని శైల్యులులే దీని నమన
రించి యారద్రగా రిట్లు వ్రాసేయించెను.

(15) “శ్రీనాథుడు సీసపత్యాం తరు
నాత తేటగీరులనే కాని అటవెందులను
వాడెడు. ఒక్కమాటు సీసపద్యం తరు
నాత అటవెంది వ్రాశాడు. (కృం. 2-
202). జీవితంలో అటవెందులంటే
యిచ్చనలే శ్రీనాథుడు సీసాల తరునాత
వారిని చేరవివ్యకపోవడం అబ్బురమే.”
(4 సం-221 పుట)

“శ్రీనాథుడు తన సీసాల తరునాత
ఒక్కటే ఒక్క అటవెంది, విగతా
కిట్టి తేటగీరులే వ్రాశాడని మనం ఇంతకు
ముందు గమనించి అంత్రచ్చుచు, తరితా
మంలో ఇదొక ముఖ్య ఖట్టాన్ని నూచి
స్తుందని చెప్పవచ్చును.” (6 సం-251
పుట) ఇది సరిగాదు.

సీ. మణిపూడి శల్లభచ్యుత నీలిరాంభన
వర్ణగజాలా మృతమహామణులు
అయి నిర్మింపి నీమార్గ ము క్రిష్ణభం
బ ప్రకాశం మయ్యెనపుడు రత్నము.
(కృం. 2-177)

సీ. ప్రకట గర్భా రాక్షసానక మంజు
ద్వారు నీలంబుక క్యామకేసు
అయి క్రమ కర్తవ్య తరితార్థ నాతన
వంశికాప్రయోగము.....
(కం-1-3)

సీ. తాతార్థ భాంక తతత భద్రోత్త
సప్తావ్యుదే దేవుచుండే మాలి
అయి పాదపద్మ దైవ పరిణం కొవ్వయ్య
సర్వోదః గొల్లు ననారహంబు.
(కం-1-9)

మొదలగు సీసములతోడ నాలుగొండు
అలో సున్నది.
(చోడమ.)

యాలకు, హిందూ దేవాలయ నిర్మాణానికి అసక్తికూపారు. ఏ మత దేవాలయంఅయినప్పటికీ నిర్మాణంలో కనిపించే శిల్పం మాత్రం చాలా సుందరమయినది నేటిశిథిలావస్థలో అందంగా ఉంటే అనాటి శిల్పం మరెంత శోభనీయ మానంగా సుందరమో గ్రహించవచ్చు.

గుడిమల్లం, తిరువతి కాళహస్తి, రేపాక్షి, హైమవతి మొదలైన దేవాలయాల చారిత్రకంగా అనాటి శిల్పకళలో వచ్చిన పరిణామాన్ని సూచిస్తున్నాయి. శిల్పాన్ని తాగ్రతగా పరిశీలించి వట్లయితే రాయలసీమ ప్రజలు తమ నిర్మాణంలో సంకుచితమైన దృక్పథాన్ని సూచించలే దని వమరస దృష్టితో ఆరాదిం చారని దేశీయ విదేశీయ రీతుల్ని స్వీకరించారని ఎదితమౌతుంది. కుష్కమైన శిల్పలక్షణాలను వట్లకొనక సహజ సౌకు మార్యాన్ని సజీవ సౌందర్యంగా తీర్చిదిద్దారు.

రాయల సీమలో కాళహస్తినుండి కాలంలో అనగా క్రీ. పూ. రెండు మూడు శతాబ్దాల కాలంలో శిల్పాలు అంతగా దొరకలేదుకాని వీరికాలంలో మనశిల్పం ఆభివృద్ధిచెందింది. వీరి కాలంలో బౌద్ధ నిర్మాణాలు అధికంగా ఉండినా హిందూమతానికి సంబంధించినవి కూడా ఆకర్షకకర్కశా కన్పిస్తున్నాయి. వీరి కాలంలో గుహాలయాలు, సంఘారామాలే ఎక్కువగా నిర్మితమయినాయి. నేడు వందలూరులోని లంకేశ్వరం లేక లంకడిప్పి అనాటి బౌద్ధ ఆరామంగా ఉండింది. రాయలసీమలో వీరి శిల్పం గుడి మల్లంలోని శివలింగం. ఈ శివలింగం కాళహస్తినుండి మతసహనానికి మచ్చు కునకగా చెప్పవచ్చు.

కాళహస్తినుండి తర్వాత వల్లపుల కాలంలో రాయలసీమ ప్రాంతంలో శిల్పకళా విధానం అంతరించిపోయింది. సందలూరు, గుడిమల్లంలోని దేవాలయాలు, గుడిమల్లంలోని వరకు రామేశ్వరాలయం వల్లపుల పరిపాలన చివరి

కాలంలో నిర్మించ బడిందిగా చారిత్రకుల అభిప్రాయం. ఈ ఆలయం పైగల విమానం గణపస్థాకారంలో ఉంది. ఇందులోని శిల్పం 'బ్లాక్ ఐసార్ట్' అనే శిల్ప శాస్త్రం మరలారు. ఇది మానవ లింగాకృతిని బోలి '5' అక్షరాల ఎత్తు ఉంది. లింగంపై గల శివునికి రెండు చేతులు ఉన్నాయి. అందు ఎడమచేతిలో కమండలం, వరకున్న, కుడిచేతిలో జింక ఉంది. ఈ ఆలయానికి ముఖమంటవం, ప్రదక్షిణావథం చోరుల కాలంలో నిర్మించినట్లుగా చారిత్రకారులు నిర్ణయించారు. ముఖమంటవ మందున్న ప్రవేశమంటవం విజయనగర రాజుల కాలంలో నిర్మించినట్లుగా కాసనాల ద్వారా తెలుస్తుంది. ఆలయంలోని గర్భ గృహం, అంతరాళాలు, కుడ్యాల బయటి వైపున గల దేవ కోస్తములు దుర్గ విష్ణు, బ్రహ్మ, దక్షిణామూర్తి, గణపతి విగ్రహాలు ఉన్నాయి. ఆవరణలో పార్వతి, సూర్యుడు కుమారస్వామికి చిన్న గుళ్ళు ఉన్నాయి.

వల్లపుల తర్వాత ఈ ప్రాంతంలో చాళుక్యుల పరిపాలన ప్రారంభ మౌతుంది. ఈ కాలంలో హిందూమతానికి సంబంధించిన పురాణకథలలోని ఎన్నో మట్టాలను వీరు శిల్పకళలో నిబిడీకృతం చేసారు. కర్నూలు జిల్లాలోని సత్యవోయ, మహానంది దేవాలయాలు కర్ణాటకలోని బెహళి, బాదామి, వట్టకలో దేవాలయాల శైలినేబోలి ఉన్నాయి సత్యవోయలోని భీమలింగేశ్వరాలయం రామ లింగేశ్వరాలయం గణపస్థాకారంలోనిర్మించ బడ్డాయి. వీటికి శిలానిర్మితము లైన కొన్ని అల్పప్రాసాదాలున్నాయి. ఇవి ఏడ శతాబ్దానికి చెందినవిగా చారిత్రకులు నిర్ణయించారు. మహానందిలోని మహానందీశ్వరాలయం సత్య వోయ ఆలయ విమానాన్ని బోలివుంది. వీరి దేవాలయాల్లో ముఖ్యంగా ద్వారానికిరువైపులా గంగా, యమునా విగ్రహాలు ఉంటాయి. ఇవి గుప్తుల శిల్పానికి అనుకరణంగా ఉహించ వచ్చు. వీరి శిల్పాల్లో యక్షోపవీతం పెడ ల్పగా ఉంటుంది.

చాళుక్యుల తర్వాత ఈ ప్రాంతంలోని కొన్ని ప్రాంతాల్లో నొంబుల పరిపాలన కొన సాగింది. ఈ కాలంలో శిల్పానికి అత్యంత ప్రాముఖ్యం ఇచ్చినట్లుగా మనకు స్పష్ట మౌతుంది. అనంతపురంజిల్లాలోని హేమావతి దేవాలయం వీరి శిల్పకళకు శంక మానికం. ప్రస్తుతం శిథిలావస్థలో నున్నది. రాణేంద్ర చోళుడం తటిమహారాజే వీరి శిల్ప కళా పాటావాన్ని స్తంభాలను చిత్తరువుల సౌందర్యాన్నిచూచి మక్కువతో నలభై నాలుగు (44) స్తంభాల్ని పెకలించుకొనిపోయి తంజావూరు సమీపంలో బృహదీశ్వరాలయంలో అమర్చారు. వీరి నిర్మాణంలో ముఖ్యంగా చెప్పుకోతగ్గవి దేవకోస్తములు. ఇవి దీర్ఘ చతురస్రాకారంలోఉండి ఒక్కొక్క దానిలో ఒక్కొక్క శిలా ప్రతిమగల గవాక్షంలో నిర్మించబడినాయి. ఈ కోస్తముల గుండా గాలి వెలుతురు లోనికి బాగా ప్రవేశిస్తుంది. మల్లికార్జునాలయపు ద్వారవింధం చాలా రమ్యంగావుంది. ద్వారానికిరువైపులా పూర్ణకలశం దానిపైనిలువెత్తు వలయాకారంలో లతా గుల్మాల అమర్చబడి చూడదానికెంతో అందంగా ఉంటాయి.

చాళుక్యుల తర్వాత చోళులు రాయలసీమ లోని ప్రాంతాలను పరిపాలించారు. వీరి నిర్మాణాలలో ముఖ్యమైనవి లద్దిగం, కాళహస్తి, కొండయనాడు. బోగిమల్లవరం. కాళహస్తిలోని కళాఖండాలు శీవకళలో ఉద్భవదు కున్నాయి.

రాయలసీమ ప్రాంతాల కాళతీయుల కాలంలో అంతగా కన్పించవు కాని ఆంధ్ర శిల్పం వీరి కాలంలో పరిణతి పొంది పతాక స్థాయినందుకొందని చెప్పవచ్చు. శిల్పానికి సాహిత్యానికి, సంగీతానికి వృత్తానికి, సంస్కృతికి కాళతీయుల కాలంలో సరస మైన కలయిక జరిగిందనే వాస్తవాన్ని ఎవ్వరును కాదనలేరు. కాని కాళతీయుల శిల్పానికి చాళుక్య నిర్మాణ శిల్పమే మూలక అని

ద్వారా సమావేశమై ప్రసాదించారు. ఇట్టి బార్ని హోమం చేయటానికి అర్హులుగా ప్రకటించారు.

సంఘసంస్కరణందరూ విద్యపై ప్రత్యేక శ్రద్ధ చూపించారు. విద్యార్థివృద్ధికి ఆర్య సమాజం ఎంతో పాటుపడింది. దయానందుడు రాసిన 'సర్వార్థప్రకాశ్' అను గ్రంథంలో రెండు, మూడు అధ్యాయాలను విద్యకు కేటాయించారు. ప్రతి వ్యక్తి తన బాల్యంలో అయిదు సంవత్సరాలు తన తల్లిదండ్రుల ఎన్నో విషయములను తెలుసుకుంటాడు. తరువాతి విద్యకు తన గురువువద్ద అత్యునిస్తాడు. ఈ విధంగా ప్రతివారికి తొలిగురువు తల్లి:

దయానందునికన్నా ముందు ప్రతిబిమ్మ విద్యావంతుల్ని చేయకలసెట్టిన వారందరూ ప్రజలకు విద్యను గడపించుటకు బదులు వారిని తమ క్షుణ్ణతం కొరకు ఉపయోగించుకున్నారు. విద్య అనే మునుగుతేసి ప్రజలకు తమ చేతులలోకి రావలసిగా చేసుకున్నారు. దీనికి దరిపించిన దయానందుడు విద్య అనేది వీరిమంతముగా ఉండాలని నొక్కి చెప్పారు. ప్రతి విద్యార్థి మంచిచెడులను గ్రహించగలిగిన యద్విహక్మత కలిగి నిరాదంబర జీవితాన్ని అలవరచుకోవాలని చెప్పారు. పాఠ్యగ్రంథాలు ముంపుగా సమగ్రంగా పరిశీలించబడినవై ఉండాలి. లేకపోతే విద్యార్థికి సత్యవిషయ దూరుడవడానికి అవకాశం ఉంది.

విద్యార్థనలో కులముత లేదము లారడ రాదు. కూద్రులు సహితం వేదాలను అధ్యయనం చేయవచ్చని చెప్పినవారలో మొదటి వారు దయానందసరస్వతి. భారత ప్రీ విద్యావతి కావడే దేశపురోభివృద్ధి పాథ్యం కాదని వక్కాణించారు. ప్రీపురుషులకు సమానంగా విద్య గరవవలె నని వాదించారు. దయకులు ఇద్దరూ విద్యావంతులయితే ఆ యిద్దరు ముఖ్య

వంశోపాలతో విలసిల్లుతుందని వారి అభిప్రాయం.

ప్రీలకు నిర్దేశించబడిన విద్యాలయాలలో బోధనా విన్పింది ప్రీమహాశ్రమే ఉండాలి, అలాగే పురుషులకు. ప్రీ వదహారోపిడువరకు, పురుషుడు ఇటువదిభదవ పితు వరకు విద్య సత్యసించవచ్చు. కాని అతపరమైతే ఈ కాల పరిమితిని పెంచుకోవచ్చు.

దయానందుడు గురుకుల విద్యా వ్యవస్థను సమర్థించినారు. వట్టణానికి దూరంగా ఉండే విద్యాసంస్థలు విద్యార్థులను ఎట్టి చెడు పదతలుకు లోనుకానివ్వ నని వారి సమ్మతం. ప్రీ పురుషుల విద్యాలయాలకు మధ్య కొంత దూరం ఉండాలని నిర్దేశించారు. అయిదు సంవత్సరాలు దాటిన వారు తన యాడులో ఉన్న బాలికలను లేదా ఇతర ప్రీలను అసలు కూడకూడదన్నది దయానందుని నియమం. తల్లిదండ్రులు తమ విద్యలకు ఇచ్చే బహుమతులలో కెల్ల మంచి బహుమతి విద్యే అని వారి అభిప్రాయం.

సంఘసేవకు దయానందుడు ప్రాముఖ్యతనిచ్చారు. అతడు స్థాపించిన ఆర్యసమాజము 1893-97 సంవత్సరంలో ఉద్యమకు గురైన ప్రజల్ని అనుకోకుండానే అవిరళ కృషి చేసింది. 1897 లో సంఘసంస్కరణపు తాళంలోనూ, 1905 లో భూకలవం సంధి వింతకప్పుడూ ఆర్యసమాజ పక్షాన విద్యార్థులు చేసిన సేవ మరువలేనిది.

వరదా వ్యవస్థ, బాల్యవివాహము, బహు భార్యాత్వము, నిర్బంధ వైదవ్యము, అవిధ్య మొదలైనవి అప్పట్లో తాడివి వట్టిపడించిన దుగ్గుతలు. తన ప్రీ ముఖసాందర్యాన్ని ఇతరులు కూడకూడదన్న పురుషుల మనస్తత్వానికి ఈ వరదావ్యవస్థ దాదాకిసింది. తరువాత అది ఇదాదంగా మారింది. 1883 వ సంవత్సరంలో ఒక ప్రీ ప్రీమహాశ్రమ గురించి ప్రవచించడం ఎంతో ముఖ్యమైనది. అలాగే

ఆ ప్రీవేదిక ప్రజల మెదడులను గుండూ మూలము ప్రసంగించింది. అలాంటి పరిస్థితికి తాదానం అప్పటి వివాహ వ్యవస్థ అని, అది మారితే తన్ను ప్రీమహాశ్రమోభివృద్ధి చెందదని దయానందుడు నొక్కి వక్కాణించారు.

దయానందుడు ప్రీపురుషుల వివాహానికి నిర్దిష్టమైన వయసును సూచించారు. కరీర అశ్వం దృఢత్వానికి బహుభార్యాత్వం, శ్రమి చారాలను విడనాడి శివన పిడు వరకు బ్రహ్మ చర్యాన్ని విదిగా పాటించాలని సూచించాడు. కులాంతర వివాహాన్ని దయానందుడు అంగీకరించలేదు. అలాగే తల్లి లేక తండ్రికి కన్యక బంధువుల పిల్లల మధ్య వివాహాన్ని అంగీకరించలేదు. కాని 1883 లో ఆర్యసమాజం కులాంతర వివాహాన్ని చట్టబద్ధం చేసింది.

దయానందుని వంటి సంస్కర్తలు ఎందరు ఎన్ని చెప్పినా భారతదేశం ఇంకా ఆ పాతరోజుల్లోనే ఉన్నదంటే సత్యదూరం కాదేమో! ఇలా మన సమాజంలోని దుగ్గుతల్ని పారద్రోలడం కోసం దయానంద సరస్వతి ఎసలేని కృషి చేశారు. వీరేగాక రాజా రామ్మోహన్ రాయ్, ఈశ్వరచంద్ర విద్యా సాగర్, కంకుమారి వీరేశలింగం లాంటి ఎందరో మహానుభావులు వన్నోవిధాల కృషి చేసినా మన సమాజానికి వట్టి పేద పూర్తిగా విరగకూడలేదు. సై సంఘసంస్కరణంతా ఏమైతే ముగించాలని బోయలో ఏమైతే అభివృద్ధి చెయ్యాలని అలాగే వాటిని మన మిదకా అందుకోలేకపోతున్నాం. ఏ సత్యమంస్కర్త అయినా విదిల్చి, విమేదాల్చి విదిలించబడుతాడు. తమ ప్రతినిధిసంతకాణం అదరించబడుతుంది. వాటిని పొందినదంతోనే సం బోధించి సామింప గలరు. తరువాత దాన్ని ముందుకు మోపివ పరిపరిచి మనమే కాని దేశాకోసం ముతో సంఘ సంస్కర్త పుకతా కమకోతం మన ఆజ్ఞానం.

నిర్వచనోత్తర రామాయణ సమీక్ష:-

స హృ ద య భూ మి క

—ప్రాచార్య యస్వీ జోగరావు

వ్యాసముని ప్రణీత పరమార్థమును భజించుచునే, వైయాసికియైన మహాభారతామ్నాయము నలోకసామాన్యమైన ప్రతిభా సమగ్రతతో అత్యయితముడైన చొప్పున అర్వాచీన పర్యాండకపులకు నొక అపూర్వ మార్గ దర్శకుడై వానికెక్కిన మహాకవి తిక్కన మనీషి. అనంత డతఃపూర్వమే అనగా నిర్వచనోత్తర రామాయణ నిపుణ రచనా నిర్వహణదూర్వహుడైన కాలమునకే అమలోదాత మనీషఃదాసుభయ కావ్యప్రాధి బాటించు శిల్పమునం బారగుడున, గళా విదుడు నైనవాడు. ఆ శిల్ప మన్న నేమిటో ఆ కళ యన్న నెట్టిదో గ్రహింపగలిగితిమేని ఆ మహాకవి మార్గ మవగతము కాగలదు. తిక్కన్న తిక్కన్నగా కనిపించును. ఆ సమీక్ష సార్థకమగును. అది చదివిన పహృదయుడు చరితార్థు డగును. ఆ చరితార్థతను నాకుగూడ జేకూర్చిననా డగుట 'డాక్టర్ అనంద పీఠాంజనేయు లవళ్య మభినంద్యుడు. అతడు నాస్రియశిష్యు డగుట నాకది అత్యంత సంతోషకారణము.

విశ్వవ్యాప్తమైన కవికాత్మ విశ్వరూప దర్శన ప్రదర్శనములు చేసిన, అపూర్వ శిల్ప దృష్టితో సువికల సారస్వత సృష్టిచేసిన కవులలో శిష్టులలో విశిష్టుడు, విశిష్టులలో పరిష్టుడు తిక్కయశ్య. అంతేకాదు. భావాత్మవీధి భగవంతుడు సాక్షాత్కరించినపుడు "సర్వాంగలింగిత మహీతలందై ఉనలాలితుండగు దింథకుండు తనకొలఁది యెలుంగక మహా పదార్థంబు పేడు విదంబున బ్రహ్మావంద పదస్థితిని గోరితిని" అని వినయము హసించినాడేగాని, నిజమున కది యొక గడుసు పక్కణ. మానవజన్మకు పరమప్రాసక్యమైనది బ్రహ్మావందము. తాదృశ లోకికావందము

4. నిఘంటువులు - ఆంధ్రనామ శేషము

—శ్రీ క్రొవ్విడి రామం, వి.వి.వి.యల్., వి.యిడి.

సామ్రాజ్యాధిపతికి ధనాగారం యెంత ముఖ్యమో, భాషాయోషకు నిఘంటువులు అంత ముఖ్యమి. గీర్వాణభాషలోను, ఆంధ్రం లోను, విరచితములైన ప్రాచీన నిఘంటువులు, శ్లోకరూపంగానో, పద్యరూపంగానో రూపొందేయి. సమానార్థకములైన పదాలన్నీ సులువుగా దారణ చేయడానికి వీలుగా యీ

రసానందము. తానే దానిని యావదాంధ్రావళి కివి చుట్టిన చూడలుగా అందించ సమర్థుడై యుండగా అత డిక కోరుకొనవలసిన దింతేమున్నది బ్రహ్మానందము వినా! ఆ బ్రహ్మ భావనను ఆ అనందపరమార్థమును ధర్మా ద్వైత స్థితిని తన మహాభారతము పదునైదు పర్వముల అశ్వాసాంతములందును ఒక దార్ప నిశుని వోలె నిరూపించిన మహాభాగు డతడు. రసానందకుందిలమైన కావ్యమును రచించి "నా పుట్టు కృతార్థతం బొరనె" నని భావించిన భావుకలోక పట్టభద్రు డతడు. అట్టి అభిలాష, అట్టి దర్శనము, అట్టి అభినంది గలవాడు నాకు జూడ ప్రపంచమున కవిజగత్తున కానరాదు. అట్టి ఆ మహాకవి సాహిత్యదర్శనము గూర్చి, కావ్యశిల్పము గూర్చి నిర్వచనోత్తర రామాయణమునకు పరిమితముగా నైన సమ్యగవలోడనము సమ్యగవగాహనము చేసిన చేసికొన్న ధన్యమూర్ధస్యుడు మా అంజనేయులు.

ఈ డాక్టరు పట్ట పరిశోధన నిబంధమున కావ్యగత పర్యాంగములును సమ్యగున్మీలితములు, సనుకీలితములు నైనవి. ధ్వని వక్రశ్రోత్తి ట్చిత్వము. ఇత్యాది ప్రమాణ సాహిత్య ప్రస్థానముల చతుర సమన్వయమున్నది. కతివయి పోదరభాషల ఉత్తరరామ కథా స్వరూప పందర్శన మున్నది. తెనుగున గల ఉత్తర రామాయణములందు నిర్వచనోత్తర రామాయణసాన నిరూపణ మున్నది. విషయావిష్కరణమున పుష్పత యున్నది,

నిఘంటువులను శ్లోకరూపంలో వ్రాసి కంఠోపాతం చేయించేవారు. అర్థకళాబంకిందట అమరం ఆంధ్రం కంఠోపాతం చెయ్యడం బదిసిల్లల నిత్యకృత్యంగా వుండేది. "అర్థాన్ని పుటయతి తస్మాన్నిచుంటు: పరికి ర్తిత:" అని. నిఘంటు కట్టాన్ని నిర్వచించేరు. వైదిక నిఘంటువులను నిరుక్తము లని వ్యవహ

రచనా ప్రణాళికయందు పొష్టవ మున్నది. భావక్రూతి సుభగం భావుకమైనభాషయున్నది. పర్వత: ప్రసన్నమైన శైలీలాలిత్య మున్నది. విమర్శన విధానమున అపేలవము అకర్కశము నైన దర్శన మున్నది. పరిశోధన విషయమున ఖోదక్షమైన పరిశ్రమ యున్నది. ఆ పరిశోధన విమర్శన లన్నవి గ్రంథమున ఇరుగు పొరుగులై చెట్టపట్టాలు కట్టుకొని పరసముగా సాగిపోయినవి. గ్రంథముయొక్క యోగ్యత బున్నవి యున్నట్లుగా ఉగ్గడించబడి నవి కావున మరి మా శిష్యునియొక్క యోగ్యతల యులు నెత్తను.

ఇందు మూలగ్రంథముతోడి యనుబంధము, తిక్కనగారి మూర్తిమత్త్వము, ఆయన కవితలోని చమత్కార చతురాస్యత, ఆయనపై ఆంధ్ర జగదాద్యుడైన మహాకవి నన్నియగారి ప్రభావము, అర్వాచీనాంధ్ర కవులపై ఆయన ప్రభావము (నిర్వచనోత్తర రామాయణమునకు పరిమితముగానే ఆయెను) అను విషయముల గురించి ప్రత్యేక ప్రకరణము బుండిన మరింత భాగు.

ఒక మహాగ్రంథరచనా పందర్శనమున కగ్గ్రంథవ్యభావ సంవాదియైన వ్యక్తిత్వము కర్తృవిష్టమై యుండుట లెస్స. ఆ యోగ్యత వైష్కల్యముగా హృదయదస్సుముగా మున్నవాడు అంజనేయులు. ఇప్పటివరకు మా వాడైన అంజనేయు లిప్పుడు మనవాడై పోయాడు. భవతు.

....—....

రిస్తారు. వేదప్రామాణ్యాన్ని అంగీకరించిన జైనులు, బౌద్ధులు కూడా సంస్కృతభాషలో చక్కని నిఘంటువులు వ్రాసేరు.

జ్యోతిషశాస్త్రానికి సంబంధించిన నిఘంటువులు, వైద్యశాస్త్రానికి సంబంధించిన నిఘంటువులు కూడా వున్నాయి. చన్వంతరి నిఘంటువు మొదలైనవి వైద్యశాస్త్రానికి సంబంధించిన నిఘంటువులలో ప్రముఖ స్థానాన్ని ఆక్రమిస్తాయి. హరిదత్తుని గణిత రత్నమాల, రాజకోశము మొదలైనవి జ్యోతిష శాస్త్రానికి సంబంధించిన నిఘంటువులు. కవిరాక్షసుడు ఒక తమాషా అయిన కోశాన్ని తయారుచేసేడు. ఈ కోశంలో ఆరేసి అర్థాలు గల శబ్దాలు మాత్రమే వుంటాయి. పర్యాయ పదార్థి పెంచడానికి ఈయన సమస్తపదార్థి ఎక్కువగా వాడేడు. ఉదాహరణకి ఒకటి తీసుకుందాం “సుగ్రీవ మను కర్ణానాం యమ యమ్యోకనేః ఏతాః అంటే సుగ్రీవునితండ్రి, మమవు తండ్రి, కర్ణుని తండ్రి, యమని తండ్రి, కవి తండ్రి, మూడుడు. అని చెప్పి మూడుని పర్యాయపదార్థి యీ నిఘంటు కారుడు పెంచేడు. అరవై కోశాలుగల చిన్న నిఘంటువు మొదలు నాలుగువేల కోశాలుగల కల్పద్రుమం వంటి అనేకకళాని నిఘంటు వులు సంస్కృతంలో వున్నాయి.

ఈ నిఘంటువులలోకల్లా అమరసింహుని నామలింగామకావనం అత్యధికమైన ప్రాచుర్యాన్ని పొందింది. లింగభేదార్థి అనుసరించిన పర్యాయపదాలతో కూడిన యీ నిఘంటువును సంస్కృతాన్ని అభ్యసించేవారంతా విధిగా అధ్యయనం చేస్తారు. దీనికి అనేక మైన త్యాఖ్యలున్నాయి. మల్లినాథ సూరి రచించిన అమరవక్ష పారిజాతం, అమరవదనాకోశమునం అనే చిరకాల బ్యాఖ్య అమర

వక్షముకురం మొదలైన వాటికర వ్యాఖ్యలు ఉన్నాయి.

తాళ్ళసాక అన్నమాదాద్యులవారి కుమారుడు తిరువేంకటాచార్యులవారు తెలుగులో అమరకోశానికి టీక వ్రాసే రచిస్తూ యిది అముద్రిత వున్నక భాండాగారంలో వుండ విన్న పెద్దలు చెప్పేరు. అమరుడు విడిచిన పదాలతో త్రిలింగశేషం అనే వేరొక నిఘంటువు ప్రచురితమైంది. శివాజీకాలంలో రాజవ్యవహారకోశ మనే సంస్కృత నిఘంటువు రచింపబడింది దని విమర్శకులు చెబుతున్నారు.

తెలుగులోకూడా అనేక నిఘంటువులు వెలిసేయి. వాటిలో ఆంధ్రసామ సంగ్రహము చాలా ప్రసిద్ధమైన దని వేరే చెప్పవక్కరలేదు. కస్తూరి రంగకవి రచించిన నిఘంటువు సాంబమూర్తికి అంకితమైంది. అందుచేత దీనిని సాంబ నిఘంటు వని వ్యవహరిస్తారు. 1918 లో ఢిల్లీలో తావిళ్ళవారు ప్రచురించేరు.

ఆంధ్రసామసంగ్రహంలో చెప్పని కొన్ని తెలుగు కవితలపేర్లను గూర్చి ఆంధ్రసామ శేష మనే పేరుతో అడిదం సూరకవి ఒక చిన్న నిఘంటువును రూపొందించేడు. దీనిని ఆంధ్రసామ సంగ్రహానికి అనుబంధ నిఘంటువుగా పేర్కొనవచ్చును. చీపురువల్లి దరి సున్న రామచంద్రపురంలో వెలిసిన ఈశ్వరునికి, దీనిని అంకితం చేస్తూ సూరకవి

“శ్రీగౌరీ ప్రియవల్లభ
రాగద్వేషాదిరహిత రమ్యచరిత్రా
యోగి ద్యేయపదాంబుజ
భోగి వలయ రామచంద్రపురవర నిలయా”

ఈ రామచంద్రపురాన్ని యిప్పుడు గురి విందాడ అగ్రహారంగా వ్యవహరిస్తున్నారు. “ఆంధ్రసామ సంగ్రహమువండు జెప్పని కొన్ని తెలుగు మఱుగులన్ని గూర్చి యాంధ్రసామశేష మనుపేర జెప్పెద దీని జితగింపు జేతజేవ”

అని యాతీయ కావ్యప్రయోజనాన్ని గూర్చి ఆరంభంలో తెలియజేసేడు. ఆత్మరాంద్రలో విశాలవచారంలో వుండే కొన్ని పదాలను తాను రచించిన ఆంధ్రసామశేషంలో వుటంకించేడు.

“ఎలయంద్రు తరుణ మనుటకు
గొలయన దురతంబుపేరు కుడియెడమలనన్
వలవల దావల లవగమ
బొలుపుగ నవనవ్య, నవ్యములకుం జేళ్ళొ.

ఈషడ్వ్యంలో వలవల దావలలు క్రమంగా దక్షిణ వామభాగాలకు పేళ్ళు. ఆత్మరాంద్ర దేశంతో తానవదులు వెలవల, దావల అనే పదార్థి యొక్కువగా వాడతారు.

సాహితీ యన బాగా యన
వాహగారంబునకును వర్తిలు జేర్చె
వ్యాహమన కాళ్యణయ్యోమ
మోహర మన శౌచనంగ యొగ్గరమవగన్

“సాహిత్యము, బాగా యీ తెంటిమ్నూ హయమునకు జేరులు” అని వ్యాఖ్యాతలు వ్రాసేరు. గుడానికి “బాగా” అనే పేరు అప్పరూపరంగా కనబడుతుంది.

భాషా సప్రచారమున్ని అనుసరించిన కొన్ని జాతీయాలను కూడా సూరకవి యీ ఆంధ్రసామ శేషంలో ఉదహరించేడు.

“ఐదు వదిచేసి, వెనుకముందయ్యె, జాణిగె
వీగె, వెన్నిచ్చె వెనుకంబవేసె ననగ
నోహటించె ననంగ బే కొప్పుచుండు
నాహవవలాల్కాటుం జయ్యె నమటకకవ”

“ఐదు వదిచెట్టుదం” అనేది జాతీయం. ముందుకు ఒక అడుగు వేసి, యుద్ధంచేస్తున్న సైనికుడు అదీనబోయి తాలు వెనక్కి పెడితే చాచిని ఐదు వదిచెట్టుదం అని వ్యతీహరిస్తారు. “వెన్నిచ్చె” అనే చటానికి కూడా యుద్ధంలో వెనుదిరిగి పారిపోవడం అని

అర్థం. ఇలాంటి జాతీయాలే గల మరొక వర్గం తీసుకుందాం.

“అటు మూడయ్యె, గచ్చు విచ్చయ్యె వనగ బెడిసె బుసివోయె ననుగను బెడియె వనగ నాల్కలగు కార్యవైకల్య మయ్యె వనుట కంధికాసురహరణ రొప్పాడికరణ”

అరు మూ డవడం, గచ్చు విచ్చవ్వడం, బుసివోవడం మొదలైన జాతీయాలకు కార్య వైకల్యం అనే అర్థం యీ వర్గంలో వివరింపబడింది. మణివము అనే పదానికి ఉద్యోగము అనిపిస్తే, చిలుకు అనే పదానికి బాణము అనిపిస్తే ఈయింపు అనే పదానికి అలిమాన మనిపిస్తే యీ నిఘంటువులో ఉదహరించేడు. ఇటువంటి అపురూపమైన పదజాలాన్ని గురించి పరిశోధన చేసేవారికి యీ నిఘంటువు కరదీపిక వంటిది.

ఈ నిఘంటువులో నానారాలను స్ఫురింపజేసే పద్యాలు పేరే శీర్షికతో వున్నాయి.

“వడి యవగా గాలం బగు
వడియన పేగంటనకును వర్తిలు బేరై
మడి యన గేదారం బగు
మడి యనగా కుద్దికివి సమాహ్వయమయ్యెన్”

వడి అనే పదానికి కాలము, పేగము అనే రెండు అర్థాలున్నాయి. అలాగే “మడి” అనే పదానికి “పరిచేసు” లేదా చేసు, వందే స్థలం అనిపిస్తే, “కుద్ది” అనే అర్థమున్నా వర్తిస్తాయి. ఈవిధంగా

“తెలుగుం గబ్బపు మర్కము
“తెలుగు కవీంద్రులకు దేటతెల్లముగాగన్
దెలియగ నదిదము సూరయ
చెలువారగ నాండ్రనామశేషముఁ జెప్పెన్.

అని తన నిఘంటువు వూర్తిచేసేడు, ఈయన కవిజనరంజన మనే ప్రసిద్ధ ప్రబంధాన్ని వ్రాసేడు. దీనికి పిల్లవసుదత్త అనే ప్రకృతి వుంది. చంద్రాలోకం అనే అలం

6. ఆంధ్ర పురాణ ప్రసంగ తరంగిణి

జూన్ 20వ తేదీ సాయంకాలము 8 గంటలకు స్థానిక గౌతమీ ప్రాంతీయ గ్రంథాలయములో రాజమహేంద్రవర జీవనసాహితీ సంస్థవారు కళావహుర్ల శ్రీ మధునావంతుల సత్యనారాయణశాస్త్రి విరచితాంధ్ర పురాణ కావ్యముపై నేర్పాటుచేసిన సభకు శ్రీ మల్లంపల్లి శరథయ్యగారధ్యక్షత వహించిరి. కావ్యమునుగూర్చి డా॥ ప్రథమ ముద్రహృద్యం గారు ప్రవంగించిరి.

శ్రీ పురాణవంద శ్రీనివాస్ సభాధ్యక్షులను, వక్తను వేదిక పైకి స్వాగతించిరి.

శ్రీ పెరుమాళ్ళ రిమునాథగారి చిరంజీవి ఆంధ్రపురాణమువందలి పద్యములతో చేసిన ప్రార్థనతో సభ ఆరంభమయ్యెను.

శ్రీ శాస్త్రిగారికి కవిత్వాపీఠి వారి మాతామహాలనుండి సంక్రమించినది. వారి తల్లి

కారకాపు-ఆంధ్రీకరణం, కవినంశయ విచ్చేద మనే వ్యాకరణశాస్త్ర గ్రంథం, ఆంధ్రనామ శేషం యాయన పాండిత్యానికి మచ్చుకున కలు, రామలింగేశ శతకం అనాటి సాంఘిక దురాచారాలను బిండించిన చక్రని “నెరైరు”. శ్రీరామ దండకం యీ కవి భక్తిప్రవక్తత్వమును చిహ్నించుచున్నది. ఆంగ్లంలో “Complete works of Pope” మొదలైన గ్రంథ సంపుటలు ఉన్నాయి. అవిధంగానే ఉత్తరాంధ్ర “ఉజ్వలతార” అయిన అడిదము సూరకవి రచించిన వివిధ గ్రంథాలన్ని విపులమైన పీఠికతో ఒకే సంపుటంగా ప్రచురింపవలసిన బాధ్యత, తెలుగు విశ్వవిద్యాలయం వంటి సంస్థలపై వుంది.

గారు తన జీవితము కవి సంతానముతో నందనమగు నని ఆశాంశించిరి. తండ్రి గారును తమ కుమారుడు ఆ ప్రబంధపులగు చెళ్ళపిళ్ళ వేంకటబుధుడు, వేంకటరామ కృష్ణ కవులవలె సత్కవి గవలయు నని ముచ్చటపడిరి. వారి సంకల్ప బలముచే శ్రీ శాస్త్రిగారు కవులైరి. శ్రీ విశ్వనాథ సత్యనారాయణగారన్నట్లు పీఠికలో ప్రతిభా పాండిత్యాభ్యాసములు మూడును గలవు. వీరు వీరు ఆంధ్ర యను సాహిత్య పత్రికకు సంపాదకులై దానిని కొన్నాళ్ళు నడపిరి. వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రిగారు మున్నగు పెద్దలు ప్రాసిన వ్యాసములకు వీరు ఏదో ఒక చిన్న వాక్యమును విమర్శనాత్మకముగా అందు వ్రాయుచుండిరి. అప్పటికి అల్పవయస్కులైన వీరు అట్లు దైర్యసాహసములను ప్రదర్శించిరి. వీరు వామనమూర్తిగా పయికి కవినించినను, ఎంతో మనసు దిటపు గలవారు. చరిత్రను ఒక రసవత్కావ్యముగా మలచుట కష్టము. దీనికి కాళిదాసు రఘువంశము, కల్దాని రాజతరంగిణి మార్గదర్శకములు. కాళిదాసు రఘువంశమున రాజు లందఱు ఒకే రాజవంశమువారు. కాని యిందలి ప్రభువులు వేర్వేరు కాలములలో వేర్వేరు వంశములకు చెందినవారు. దుర్భాకవాని రాజావతావ సింహ కావ్యము రాజస్థానమునకు చెందినది. గడియారమువారి శివభారతము మహారాష్ట్రకు సంబంధించినది. వీరి ఆంధ్ర పురాణము స్వరాష్ట్రమునకు సంబంధించిన దయి వీరి ‘స్వస్థానా’భిమానమును తెలుపుచున్నది.

చరిత్రలో అన్ని ఘట్టములును కవిత్వమునకు పనికిరావు. కవికోపయోగి ఘట్టములను ఎన్నుకొనవలయును. ప్రముఖ చరిత్రకులు, పండితులు అయిన శ్రీ మల్లంపల్లి పోమ శేఖరకర్మగారు ఆంధ్రుల చరిత్రను కావ్య

ముగా వ్రాయవలయు ననెడి వీరి శోరికను విని ఆ వని చాల కష్టమని వీరితో వనిరి. కాని వీరు కాము రచించిన ఆంధ్ర పురాణము వందలి కావ్యవోమఘట్టమును వారికి విని సింపగా వారు అనందముతో కంటకడి పెట్టి రట. వీరు దీనిని పురాణ మనిరి. కాని పురాణమునకు గల లక్షణవంచకములో ఇందు పంకానుచరిత మనువది తప్ప తక్కిన నాలుగును లేవు. అయినను వీరు దీనిని పురాణ మనుట యెట్లు? పురాణ మనగా పురాతన మయ్యును నవముగా భావించునది అని వ్యుత్పత్తి. ఇందలి విషయము ప్రాతరైనను, వీరు దానిని తమ కవితాకర్తచే 'నవ'ముగా భావించజేసిరి. అందుచే దానిని పురాట మనుట సమంజసమే అగుచున్నది. చరిత్రలో కొన్ని ఘట్టములు- మొదటివి అజ్ఞాతములుగా ముండును. అట్టిచోట్ల కవి తెలిసిన ఘట్టమును తీసికొని స్వేచ్ఛగా దానిని రచించును. పుష్కలముగా తెలిసిన చరిత్రలో కవి ఘట్టము నెన్నుకొనుట కష్టము. స్వేచ్ఛ ఉండదు. దేనిని వదలివను ఇది లేదే అనిపించును. ఆంధ్రుల చరిత్రను వీరు తొమ్మిది వర్షములుగా విభజించిరి. అవి ఉదయ, కాకవాహన, చాళుక్య, కాకతీయ, పునఃప్రతిష్ఠా, విద్యానగర, శ్రీకృష్ణదేవరాయ, విజయ, నాయక రాజ వర్షములు.

హరిశ్చంద్రుని కథలో అతని శిశువును వరుణునకు యజ్ఞపకువుగా విశననము చేయవలసి వచ్చినప్పుడు- దంతములు రాని వకువు మేధ్యము గా దని చెప్పి, వరుణు డప్పటికి సరే యనెను. అబాటునకు దంతము లేర్పడగా

శిశువు బోసివోరు చివురించె, దోడనే
జేవుణించె వరుణదేవు కన్ను.
అనుట రమ్యముగా నున్నది.

సాకవాహన వర్షములో- వండితుడైన హోలునిచే కాన పైకాచికము, వ్రాత రక్తముగ పొగిన భూర్జర వత్త్ర వంతతు లని తన ఎనిమిది లక్షల కావ్యములు నిరాకరింపబడినందులకు గుణాధ్యుడు మిక్కిలి వగచెను. ఉదిత వయోది గర్వ కుహరోద్గతవాడని మయ్యె మౌనికిన్- అనుట దానిని బుగ్గిసాటు నేయవలయు నను భావము మోచింపఁబడినది. ఆ సందర్భమున-

జగతి నమృతపు తోతి నిల్వఁగల కృతిని
బుగ్గిసేయు నవస్థకుఁ బోదు నన్న
వగవుతో నగ్ని యెద మూఁడు ప్రక్కలయ్యె
నవియె గురుశిష్యదూవము లవధరించె.

గుణాధ్యుడు అతని శిష్యులు ఇరువురు మొత్తము ముప్పురును శ్రేతాగ్నులవలె నుండిరట. ఆ అగ్నిజ్వాలలు మూడును అతని గుండె మూడుగా ప్రీలినట్లు ఉత్ప్రేక్షింపబడుట తమ్యము. 'సౌజన్యం చను మేఃకతోలు మెయిసాద్యాదించుకొన్నట్టి యీ రాజాల్ రాజులు కారు బెల్లులులు' అనియు, 'మీసల తేనియల్ వినపు మెచ్చులు- జీవితోల్లానముఁ దీర్చుకొన్న నృపులా కవితాకళ మద్దరించుటల్' అను పద్యములు మనోహరములు; తన కృతి రత్నసాందారిక ప్రభువుచే తిరస్కృతమగుటయు ఇట్టి రచనకు హేతువుగా వచ్చును.

చాళుక్య వర్షమున సరిగా వీ ఘట్టమునకు విరుద్ధమైనది నన్నయ రాజరాజుల వృత్తాంతము. వండితుడైన రాజు తన కావ్యమును మెచ్చుకొనకుండుటకు గుణాధ్యుడు వగవగా, పక్కని నన్నయ గంట ముగిసోయినందులకు రాజు వగచిన ఘట్ట మిది. 'భారత

భారతి యట్లరణ్య మద్యమున విహ్వరింప గని యాంధ్రమహిపతి యాఁగరాని శోక మునఁ గుండె.' ఈ సందర్భమున వన్నయ చివరి పద్యమగు 'కారదరాత్రి'ని వంటి పద్యమునే రచించుట గమనింపదగినది.

ఇంకను వీరెన్నో చమత్కారములను చేసిరి. దుదమదేవి సింహాసనము నదిన్సింది వప్పుడు- సింహాసనమునఁ గలిడఁగా గజ యాన కెన్ని గుండెలు కలవో గదా' అని మందలేళ్ళరులైన యాదవరాజు లనుకొనుట లోని చమత్కారము సహృదయరంజకము

ఇటు రెన్నియేని ఈ కావ్యమునందలి అందములను చెప్పవచ్చును. ఎంత చెప్పినను తక్కువయే అగును. విజయరాఘవుడు అమ్మ వారి ముక్కరను గూర్చి 'ఓ దివ్యమౌ క్తి కమః నిను. నాదోయిటఁ గొంచెవటిచినా' డన నట్లు నేనును ఈ కావ్యమును గూర్చి చెప్పవలసిన దంతయు చెప్పలేక కొంచె వటిచితి నని యెంచుచున్నాను.

అధ్యక్షిలు సరస్వతీ చిత్రవటముతోడను, వత్త నూతన వస్త్రములతోను పక్కరింప బడిరి,

చివర అధ్యక్షిలు తమకును, శ్రీ కామి గారికిని గల సాన్నిహిత్యమును వివరించుచు కాము అయనపై పూర్వము రచించిన పద్యములను ఫఠించిరి.

శ్రీ పెరుమాళ్ళ రఘునాథగారి వందన సమర్పణముతో నథ ముగిసెను.

విశ్వమోహనమైన వేసునివాదంబు
 సరస గంభీర గర్జనముగాగ
 మహానీయనిర్మల మండవీడుద్యుతి
 లలితసాదామనీ లలితగాగ
 దలచుట్టు బాగుగ దనరు పంభేవుదండ
 శైలభేదన శరాసనముగాగ
 గరుణ గటాక్ష వీక్షణ సుధావర్షంబు
 గలిలధారా ప్రవర్షంబుగాగ

జాడనేలేంచు గోపాల జనముసింద్ర
 చారకంబుల దురవస్థ జక్కజేసి
 కృష్ణమేఘంబు బహుతంకీర్తి నొప్పె
 విమల బృందావనాకాశ వీధియందు.

సంపాదక 3,4,5,6,7,8,9,10,11 వార్షిక సంపుటముల వెల వరుసగా 20, 20, 12, 15, 15, 15, 15, 20
 20 రు. లు ఎం. ఓ. చేసినవారికి ఖర్చులు మేమే ఖరించి రిజిస్టర్డు పోస్టులో పంపగలము. వి. పి. పద్ధతిలేదు.
 - సంపాదకుడు.

అడసు:—

సంపాదకుడు : విద్యాన బులుసు సీతారామశాస్త్రి,
 రిజిస్టర్డ్ తెలుగు లెక్కరూ, వి. పి. కె. కాలనీ,
 6-4-24, ఇన్నీసుపేట (త్యాగరాజనగర్),
 రాజమండ్రి-1.

